

ČESKOSLOVENSKÁ ANARCHISTICKÁ FEDERACE

Československá anarchistická federace (ČSAF) sdružuje místní skupiny a jednotlivce, kteří se hlásí k anarchistickým myšlenkám. Jsme svobodomyšlný kolektiv sdružující pracující, nezaměstnané a studenty na anarchistických zásadách. Rozumíme tím federalismus, samosprávu a aktivitu zdola. Nemáme žádné vůdce, všechna rozhodnutí jsou přijímána všemi členy, případné funkce jsou volitelné a kdykoli odvolatelné zdola. ČSAF usiluje o vytvoření svobodné a samosprávné společnosti založené na územní a výrobní samosprávě, federalismu, rovnosti, solidaritě a sociální spravedlnosti. Společnosti, kterou budeme spravovat my samotní – obyčejní lidé – pracující, studenti a důchodci. ČSAF se věnuje propagaci anarchistických myšlenek a materiálů, různorodým akcím, aktivitám a kampaním, které považuje za důležité. Sdílíš podobné myšlenky a myslíš si, že organizováním můžeme snadněji dosáhnout spousty věcí, snadněji a účinněji bránit svá práva a prosazovat své potřeby? Přidej se k ČSAF nebo s námi spolupracuj.

WWW.CSAF.CZ

ANARCHISMUS JAKO EXTRÉMNÍ DEMOKRACIE

NAKLADATELSTVÍ
ČESKOSLOVENSKÉ ANARCHISTICKÉ
FEDERACE

(www.utopianmag.com) přeložil Ondřej Slačálek.

Zdroje

- Bookchin, Murray (1995). *Social Anarchism or Lifestyle Anarchism: An Unbridgeable Chasm*. London: AK Press.
- Bookchin, Murray (1996). *The Third Revolution: Popular Movements in the Revolutionary Era*. Vol. 1. New York: Cassell.
- Chomsky, Noam (1994). *Secrets, Lies and Democracy*. Tucson, AZ: Odonian Press.
- Dahl, Robert (1989). *Democracy and Its Critics*. New Haven: Yale University Press.
- Dewey, John (ed.) (1957). *The Living Thoughts of Thomas Jefferson*. New York: Fawcett.
- Dolgoft, Sam (ed.) (1974). *The Anarchist Collectives: Workers' Self-Management in the Spanish Revolution 1936-1939*. New York: Free Life Editions.
- Draper, Hal (1969). "A Note on the Father of Anarchism." *New Politics*. Vol. VIII, no. 1. Str. 79-93.
- Goodman, Paul (1965). *People or Personnel: Decentralizing and the Mixed System*. New York: Random House.
- Guerin, Daniel (1970). *Anarchism: From Theory to Practice*. (M. Klopper, trans.) New York: Monthly Review Press.
- Kropotkin, Peter (1986). *The Great French Revolution: 1789-1793*. (N. F. Dryhurst, trans.) London: Elephant.
- Kropotkin, Peter (1993). "The State: Its Historic Role." *Kropotkin's Fugitive Writings*. (G. Woodcock, ed.) Montreal: Black Rose Books. (Str. 159-201.)
- Laclau, Ernesto, and Mouffe, Chantal (1985). *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*. New York: Verso.
- Lenin, V.I. (1976). *Selected Works*. Moscow: Progress Publishers.
- Malatesta, Errico (1995). *The Anarchist Revolution: Polemical Articles 1924-1931*. (V. Richards, ed.) London: Freedom Press.
- Mouffe, Chantal (Ed.) (1992). *Dimensions of Radical Democracy: Pluralism, Citizenship, Community*. New York: Verso.
- Mouffe, Chantal (1996). "Radical Democracy or Liberal Democracy?" In D. Trend (Ed.), *Radical Democracy*. New York: Routledge. (Str. 19-26.)
- Morrison, Roy (1995). *Ecological Democracy*. Boston: South End

nezastrašení jeffersonovští demokraté." (1888; str. 11) Současný anarchista Murray Bookchin píše „...svobodná společnost bude bud demokratická, nebo jí nebude dosaženo vůbec.“ (1995; str. 17).

Historický vztah mezi anarchismem a demokracií je ovšem velmi nejednoznačný. To by nemělo být překvapivé, pokud si uvědomíme, jak vágní a otevřené jsou oba termíny. Tak jako „socialismus“ nebo „svoboda“ znamenají mnoho odlišných věcí pro mnoho odlišných lidí.

V Co je vlastnictví?, první práci, kde se označil pojmem „anarchista“, je Pierre Joseph Proudhon výslovně postavil proti „demokratovi“: „Slyším některé z mých čtenářů odpovídat: ...‘Jste demokrat.’ ,Ne.’... ,Co potom tedy jste?’ ,Jsem anarchista.“ (citováno ve Woodcock, 1962, str. 12). Ale po letech Proudhon obhajoval nahrazení státu demokracií dobrovolných sdružení výrobců, „obrovskou federací sdružení a skupin sjednocených vazbou demokratické a sociální republiky.“ (citováno v Guerin, 1970; str. 45).

Anarchismus může poskytovat ojedinělý pohled na dva významy demokracie. Liberálové a sociální demokraté věří v demokracii a mohou si říkat „demokratičtí socialisté“. Ale ačkoli jsou značně kritičtí k aspektům systému, v konečném důsledku se podřizují mystifikujícímu aspektu demokratické teorie. Přijímají existující stát jako nedemokratický, ale doufají, že jej změni, učiní jej „ještě demokratičtější“. Na druhou stranu, autoritářští revolucionáři – stalinisté, radikální nacionalisté atd. – se věru nezamilovávají do demokratického zatemnění amerického imperialismu. Ale zamýšlí nahradit tento stát novým státem, takovým, ve kterém jsou noví vládcí. Odmítají ideál lidové samosprávy.

Anarchisté ovšem mohou odmítnout tvrzení, že existující státy by měly být podporovány, protože jsou demokratické, ale zároveň pokračují v podpoře demokracie jako osvobuzující vize. K tomu ovšem musí být demokracie a anarchismus přijaty jako slučitelné. K vyjasnění této otázky budu nejdříve diskutovat kritiku anarchismu ze stanoviska demokracie a pak kritiku demokracie ze stanoviska anarchismu.

včetně většiny v USA. Může být zastáván, ale nechápu, jak by mohl být nazýván „radikální“.

Význam demokracie pro anarchismus

Tak jako demokratická teorie potřebuje anarchismus, tak i anarchismus potřebuje demokracii. V historii anarchismu je i autoritářský proud. Začíná s Proudhonem, který byl rasistický, antisemitský, patriarchální a představoval si sebe sama vládnoucího Francii jako diktátor nad svou federací sdružení (Draper, 1970). Bakunin, druhý „otec anarchismu“ pokračoval ve snaze organizovat tajné společnosti, které by manipulovaly masovými organizacemi zpoza scény (Guerin, 1970; Woodcock, 1962). Anarchističtí teroristé a vrhači bomb (včetně Unabombera) jednali jako elitní hrdinové bez (nebo proti) lidu.

Od té doby až dodnes anarchisté často kapitulovali buď před reformismem (podporou současného stavu) nebo před revoluční diktaturou. Proudhon dopadl tak, že byl zvolen do francouzského parlamentu. Kropotkin, třetí „otec anarchismu“ se stal nadšeným podporovatelem západních imperialistických států v první světové válce. Goodman (1965) a Chomsky (1994) by mohli být klidně označeni za reformisty. Tato anarchistická podpora reformismu se stala vážnou záležitostí, když se španělští anarchisté ve třicátých letech, kdy stáli tváří v tvář revoluční situaci, stali ministry v liberálně kapitalistické vládě. Na druhou stranu mnoho anarchistů se spojilo po ruské revoluci s bolševiky. V šedesátých letech se anarchopacifisté z časopisu *Liberation* stali obhájci Castra a Ho Či Mina. Snadno lze najít další příklady.

Marxista Hal Draper tvrdil, že základní problém anarchismu je jeho domnělé odmítnutí demokracie. „...Anarchistické ‚libertariánství‘... se nestará o dosažení demokratické kontroly zdola, ale o zničení ‚autority‘ nad individuálním egem, a to dokonce i té nejextrémněji demokratické verze autority, jaká je představitelná.“ (1969; str. 93) Cituje Proudhona: „Kdokoli, kdo nemůže dělat to, co chce, ať už chce cokoli, má právo bouřit se, i sám, proti vládě, i kdyby tou vládou byli všichni ostatní.“ (tamtéž) Draper to komentuje: „Jediný, kdo může požívat takovou ‚svobodu‘, neomezenou společností, je despota.“ (tamtéž)

vyjádřeny Engelsem: „...tato moc, vzešlá ze společnosti, ale umístivší se nad ní, a odcizující se od ní více a více, je stát...sestává se nejen z ozbrojených mužů, ale také z hmotných doplňků, věznic a donucovacích institucí všech druhů...“ (citováno v Lenin, 1970; str. 290, 292)

Argumentem anarchistů není, že je možné okamžitě zrušit veškeré donucování (ačkoli někteří to mohou stavět i tímto způsobem). To, co je možné, je zrušit byrokratickou, sociálně odcizenou instituci státu. „Demokratický stát“ by měl být odsouzen ne proto, že je stále donucovatelský, ale proto, že nemůže být opravdu demokratický. Svou samotnou povahou musí tento nástroj donucování, který stojí nad a proti společnosti, sloužit vládnoucí menšině proti utlačované většině.

Dahl se nevyořadává s touto otázkou přímo, ta se ale vztahuje k hlavnímu tématu jeho knihy. Tvrdí, že moderní společnost je příliš velká a komplexní na to, aby byla založena na přímé a tváří v tvář se odehrávající demokracii předliterárních kmenů nebo pozdějších městských států. Pro demokracii, jaká existuje ve velkém měřítku, je třeba „vynález“ zastoupení. Pouze zastupitelská vláda (a v důsledku stát) mohla do moderního světa přinést demokracii, prohlašuje.

To ale má dvě stránky. Zastoupení umožňuje jakous takous demokracii ve velkém měřítku moderních národů, ale toto velké měřítko umožnilo vytvořit formu elitní vlády, která stále mohla být nazývána demokracií. Namísto přímé, participativní demokracie tu máme vrstvu volených politiků a vládních byrokratů, kteří stojí mezi lidmi a skutečným rozhodováním. Čas od času si pasivní občané volí tyto „zástupce“, aby za ně dělali politiku. Wood (1995) uvádí názory vůdčích postav mezi zakládajícími otci USA: „Jejich argumentem nebylo, že zastoupení je nezbytné ve velké republice, ale naopak, že velká republika je žádoucí, takže zastoupení je nevyhnutelné... Zastoupení... je zamýšleno k tomu, aby fungovalo jako filtr.“ (str. 216)

Nepochybně je nějaký stupeň zastoupení nebo delegování z nižších do vyšších těles nezbytný. Jako federalisté s tím anarchisté v obecné rovině souhlasí. Ale význam zastoupení a všech ostatních aspektů demokracie by se drasticky změnil v

členové komunity nemají příležitost slyšet všechny názory, včetně těch menšinových, pak nemohou skutečně rozhodnout o otázkách. Potlačení menšinových názorů v kapitalistické demokracii (silou nebo pouze nedostatkem peněz nebo nedostatečným pokrytím v médiích) je jedním ze způsobů, jakým vládnoucí menšina vytváří iluzi, že většina vládne.

Zároveň jsou práva menšin nejbezpečnější, když vládne většina oproti menšinové diktatuře. Vláda většiny a práva menšin nejsou protikladem, ale vzájemně se potřebují.

Malatesta staví proti demokracii „volnou dohodu“. Ale žádný takový protiklad neexistuje. Lidé se mohou volně shodnout na vytvoření dobrovolných sdružení – jestli obchodovat se známkami nebo vyrábět boty. Ale jak pak budou fungovat sdružení? Lidé se patrně ve všem neshodnou. Musí tu být nějaký proces, pokud možno jiný než zrušení sdružení pokaždé, když se v nich všichni neshodnou. Tímto procesem je demokracie. Anarchisté nejsou pro demokratický stát, ale mohou být pro demokratickou společnost, pro demokracii jako „způsob života“. Anarchismus je demokracie bez státu.

Význam anarchismu pro demokracii

Proč je to významné? Viděli jsme, co se děje, když se radikálové pokouší rozvíjet demokratickou teorii, aniž by do ní zahrnuli anarchismus. Často je jen o málo víc než přeformulovaným „demokratickým socialismem“, tedy reformistickým státním socialismem. Například v *Radical Democracy* (1996) Davida Trenda jsou povětšinou články člena Democratic Socialists of America. Jsou poněkud zaraženi ztotožněním jejich socialismu s etatismem, ale stále nemají žádnou alternativu k užití existujícího státu k intervenci do ekonomiky.

Demokratická teorie, která je skutečně radikální, by silně popírala, že existující patriarchální a rasistický kapitalistický stát je skutečně demokratický, stavěla by se proti celé sociálně odcizené, byrokraticko-vojenské státní mašinerii a navrhovala by namísto ní demokratickou federaci shromáždění a sdružení. Nic menšího nezakryje nedemokratickou – či spíše antidemokratickou – povahu naší společnosti a jejího státu.

instituce společnosti. Odmítá myšlenku drastické přeměny společnosti zastávanou marxisty i anarchisty. Sám pojem „tržní socialismus“ naznačuje, že i v „socialismu“ ekonomika nebude celkově řízena demokratickým rozhodováním, ale trhem. I když souhlasí, že taková společnost je vysoce nerovná, popírá, že je v ní vláda menšin (protože tu jsou soupeřící elity). Tato společnost – již nazývá „polyarchie“ – je nedokonalá, ale tvrdí, že je stále demokratická a zaslouží si podporu. V praxi, pokud ne svým záměrem, je jedním z těch, kdo přijímají roli demokracie jako ospravedlnění existujícího patriarchálně-kapitalistického státu.

Součástí problému je, že kdykoli Dahl podepírá teorii odkazem na praxi, vždy se věnuje existujícím demokraticko-kapitalistickým státům. Užití tohoto modelu vytváří spíše omezený pohled na to, čím je demokracie schopna být. Anarchisté se v kontrastu s tím zaměřují na historické revoluce (např. Dolgoff, 1974; Kropotkin, 1986; Volin, 1974).

Poučení, která anarchisté vyvozují z těchto revolucí, jsou shrnuta Bookchinem (1996): *„Od převážně středověkých rolnických válek reformace šestnáctého století k moderním povstáním průmyslových dělníků a rolníků vytvořili utlačovaní lidé své vlastní formy komunitních sdružení ... k nahrazení utlačovatelských států... Tato sdružení na sebe vzala institucionální podobu místních shromáždění... nebo zastupitelských rad úkolovaných odvolatelných delegátů.“* (str. 4) Tyto historické příklady nemohou „dokázat“ správnost radikálně demokratické společnosti, ale poskytují dostatečný důkaz o její možnosti.

Anarchistická anti-demokratičnost

Vztah mezi anarchismem a demokracií byl nastíněn z jiné strany, Erricem Malatestou, velkým italským anarchistou (aktivním od sedmdesátých let 19. století až do třicátých let století dvacátého). Na rozdíl od individualistické, anti-organizační tendence v anarchismu Malatesta obhajoval, že by se anarchisté měli organizovat a podporovat sebeorganizaci pracujících lidí. Ve dvacátých letech napsal k tomuto tématu dva krátké články s námětem shrnutým v názvu jednoho z nich: *„Ani demokraté, ani diktátoři: Anarchisté.“* (Malatesta, 1995; str. 73-76 a 76-79)

Domníval se, že kapitalistický demokratický stát je výhodnější než diktatura, i kdyby jen proto, že anarchisté mohou užívat jeho ideologii proti němu: „...*Nejhorší demokracie je vždy lepší, i kdyby jen z osvětového úhlu pohledu, než i ta [sic] nejlepší diktatura... Demokracie je lež, je... ve skutečnosti oligarchií, tedy vládou hrstky ve prospěch privilegované třídy. Ale můžeme proti ní stále bojovat ve jménu svobody a rovnosti...*“ (str. 77)

Jak z toho může být viděno, většina Malatestovy opozice proti demokracii je ve skutečnosti namířena proti demokratické ideologii jako odůvodnění kapitalismu a státu. To ale promíchává s žalobou samotného konceptu vlády většiny. „...*nejsme ani pro vládu většiny, ani pro vládu menšiny; ani pro demokracii ani pro diktaturu... Jsme... pro volnou dohodu... Jsme pro anarchii.*“ (str. 76)

Demokratické pojetí je „vláda většiny s ohledem na práva menšin“. V patriarchálním kapitalismu „vláda většiny“ znamená vládu dominantní menšiny, která formuje většinové veřejné mínění kontrolou médií jinými způsoby. „Práva menšin“ bývají často používána proti jakékoli snaze většiny převzít cokoli z majetku bohatých. Ale „vláda většiny“ a „práva menšin“ jsou také rozhodnými výkřiky proti vládnoucím menšinám a předsudky nakaženým masám, které je následují.

Malatesta zdůrazňuje, že většina je často špatná, ve srovnání s nejosvícenější menšinou. Kdyby vládla většina, tvrdí, musela by diktovat menšině, vnucující jí svou vůli. To je právě tak špatné, jako vláda většiny. Jak můžeme spoléhat na to, že většina bude respektovat práva menšin, když většina nad menšinou bude vládnout? Z těchto důvodů Malatesta zásadně odmítá vládu většiny. Takovým názorům musí být odpovězeno.

Zastánci občanských svobod dlouho argumentovali, že je zde mnoho oblastí života, kde kolektivní rozhodování není nezbytné. V těchto oblastech, takových jako sexuální orientace, většina nemá žádné právo diktovat menšině. Velký počet lidí by dnes respektovala práva „souhlasících dospělých“ provozovat menšinové sexuální praktiky. Jak argumentoval Thomas Jefferson pro náboženskou svobodu: „...*Nebude mi činit žádnou újmu, bude-li můj soused tvrdit, že je dvacet bohů nebo že není*

žádný. Nevykrádá mi to kapsu ani mi to neláme nohu.“ (Dewey, 1957; str. 111) Anarchisté usilují o to, široce rozšířit dosah dobrovolného sdružování pro takovéto námi samými vybrané aktivity, aktivity mimo sféru vlády většiny.

Stále tu ovšem jsou oblasti, které si vyžadují kolektivní rozhodování. Například může být potřeba, aby si komunita rozhodla, jestli si postaví novou silnici. Konsensus by byl nejlepší, ale lidé často nesouhlasí. Mohou se zde nad touto otázkou polarizovat menšina a většina. Nelze s tím naložit jako se záležitostí dobrovolného sdružení (ačkoli ti, kdo nesouhlasí, mají vždy svobodu sebrat se a jít pryč – ale i jiné komunity se musí rozhodnout, jestli postavit silnici). Buď silnice bude postavena, nebo nebude. Jestliže se většina vyjádří pro postavení silnice, pak může být proti-stavitelem menšina vyzvána, aby se podílela, aby odevzdala svůj díl práce nebo společenského bohatství. V každém případě bude žít v komunitě s novou silnicí, již nechtěla.

To není donucení policií, ale realitou. Rozhodnutí muselo být učiněno kolektivně. Není-li určeno hlasem většiny, jak tedy potom? Komunita si může určit, že taková rozhodnutí musí být jednohlasná. Ale co když každý nemůže souhlasit? Pak bude patrně menšina vetovat návrh, protože není jednohlasně přijat. Pak je to ale menšina, kdo vládne, když zabrání většině postavit silnici. Jinou možností je, že menšina souhlasí, že bude mlčet, aby „neblokovala konsensus“. To jí ale upírá právo být otevřeně započtena jako nesouhlasící. Neupírám žádné komunitě nebo sdružení právo rozhodnout se, že se spolehne na konsenzus, pouze tvrdím, že vláda většiny není ve svém principu autoritářská.

Malatesta se ptá, jakým právem je menšina pod vládou většiny. Lidé s menšinovými názory mají právo podílet se na veškerém rozhodování. Mají právo pokusit se získat většinu pro své názory. Prohrají-li jedno hlasování, mohou pokračovat v podílení se a usilovat o to, stát se novou většinou. Snad v budoucnu přesvědčí dost příslušníků komunity, že nová silnice byla omylem a zbourají ji, nebo přinejmenším nebudou stavět nové. Mohou se stát většinou v ostatních otázkách.

Práva menšin jsou podstatnou součástí vlády většiny. Jestliže

odlišném sociálním kontextu. Anarchisty navrhované změny mohou být shrnuty do dvou konceptů:

Zprvé vytvoření rovnostářské společnosti, v níž oddělené skupiny utlačovatelů a utlačovaných už nebudou existovat (kapitalisté a pracující) nebo redefinují své vztahy na rovné (muži a ženy, euro-američané a afro-američané, severo-američané a latino-američané). Tam, kde je bohatství distribuováno rovnoměrně a neexistuje útlak, společnost už není vtahována do odlišných směrů soupeřícími a nepřátelskými silami. Nepotřebuje stát, aby držel věci pohromadě; je jednodušší maximalizovat souhlas a minimalizovat donucení.

Zadruhé (a zde většina marxistů nebude souhlasit) anarchisté chtějí společnost založenou na přímé demokracii skrze lidová shromáždění – na pracovišti, v komunitě a v mnoha dobrovolných sdruženích. Více rozhodnutí se dělá lokálně, a následně méně centrálně. Tím více lidí zažije demokracii tváří v tvář jako každodenní způsob života, čím více jich bude skutečně kontrolovat jakékoli zástupce vyslané do delegátských shromáždění. Policie a armáda by byla nahrazena milicí – ozbrojenými lidmi. *„Pokud by celý lid byl skutečně suverénní, už by pak nebyli ani vládnoucí ani ovládaní... stát by byl totožný se společností a zmizel by v průmyslové [a jiné –WP] organizaci“* (Guerin, 1970; str. 17).

Dahl si je vědom těchto argumentů a do určité míry s nimi souhlasí. Usiluje o snížení sociálních a politických nerovností. Obhajuje vysoce vzrostlou participaci a rozhodování na úrovni místních komunit. Podporuje demokratický socialismus, kde je ekonomika společensky vlastněná a regulovaná, ale firmy konkurují jedna druhé. Na rozdíl od většiny stoupců „tržního socialismu“ obhajuje, aby firmy byly demokraticky řízeny svými zaměstnanci, jako výrobní družstva nebo dřívější jugoslávský systém: *„...Bylo by omylem podceňovat význam autoritářských institucí v každodenních životech pracujících lidí a následky zavedení demokratičtějšího systému na řízení ekonomických podniků.“* (str. 332)

Sám ovšem podceňuje následky takové decentralizované demokratizace na centralizovanější národní a mezinárodní

Významný pokus rozvinout radikálně demokratickou teorii, která zahrnuje socialismus, byl učiněn Chantal Mouffe a lidmi s ní spojenými. Říká ovšem dost jasně, že její „radikální demokracie“ není alternativou k existujícímu státu, ale jeho rozšířením: *„To, co obhajujeme, je svého druhu ‚radikální liberální demokracie‘ – neprezentujeme ji jako odmítnutí liberálně demokratického režimu nebo instituci nové politické podoby společnosti.“* (1996; str. 20) Jejím cílem je *“...rozšíření demokracie v rámci liberálně-demokratického režimu“* (1992; str. 3). Je kritická k přímé demokracii nebo ke komunitě jako k cílům.

Ve skutečnosti jediné místo, kde se zdá vyrovnávat se státem, je v její diskusi o těch, kdo se staví proti „občanské společnosti“ a „státu“ (in Laclau and Mouffe, 1985). Není těžké ukázat, že „občanská společnost“ – hájenství kapitalismu, patriarchátu a rasismu – není základem pro spásu před státem. Ale „občanská společnost“ je také vnitřně antagonistická, založená na napětích mezi utlačovanými a utlačovateli, včetně třídních, genderových a rasových zápasů, mezi jinými. Tento tlak zdola za svobodu je zdrojem veškerého společenského pokroku.

Mouffe tvrdí že stát má také vnitřní antagonismy, což implikuje, že je špatné odmítat stát jako takový. Poznává například, že stát může schválit legislativu proti genderové diskriminaci nebo na obranu rolníků proti vlastníkům půdy v chudých zemích. To je pravda, ale je to jako přídavky, které obchodní management může poskytovat pracujícím. Může to dělat, protože jej k tomu pracující nutí nebo proto, že je tak prozíravý a poskytuje užitek pracujícím, aby nevytvořili odbory – ale bez ohledu na důvod management zůstává kapitalistickým a nepřítelem pracujících. V managementu jsou rozpory, tak jako ve státě, ale ty se týkají toho, jak nejlépe potlačovat nebo kooptovat utlačované. Ani management ani stát není přítelem pracujících, žen nebo rolníků.

Laclau a Mouffe dodávají, že jsou doby, kdy se stát staví proti „občanské společnosti“. *„...To se stane, když je stát transformován do byrokratického výrůstku, vnuceného silou zbytku společnosti, jako ve východní Evropě, nebo v somozovské Nikaragui...“* (str. 180). Takže v zemích jako je USA, kde většina podporuje režim, stát není, jak tvrdí, byrokraticko-militaristický výrůstek nad společností. To je názor zastávaný mnoha lidmi,

Demokratický anti-anarchismus

Demokracie a její kritici (1989) Roberta Dahla je významným vyjádřením věci demokracie, jasně napsaným a pečlivým. Předtím, než se pustí do své argumentace, Dahl diskutuje dvě hlavní „námitky“ vůči demokracii, jmenovitě anarchismus a „poručnictví“. Definuje anarchismus, celkem snesitelně, jako „společnost sestávající se pouze z dobrovolných sdružení, společnost bez státu“ (str. 37). Rychle dodává: „Protože demokracie může být klidně tím nejžádoucnějším procesem pro řízení těchto sdružení, může se také stát převládající formou vlády v anarchistické společnosti.“ (str. 37) To objasňuje, že anarchismus nestojí proti demokracii, ale proti „demokratickému státu“. Naneštěstí nám nevysvětlí, co myslí „státem“: „Nehodlám definovat pojem ‚stát‘ přísně.“ (str. 359) Podle všeho jej ovšem používá ve významu „hlavní prostředek organizovaného donucování“ (str. 43, viz též str. 359).

Dahl přechází k argumentování, že nějaké donucování je nutné a že anarchisté jsou špatní v tom, že se absolutně staví proti všemu společenskému donucení. Cílem by mělo být „...minimalizovat donucení a maximalizovat souhlas“ (str. 51). V podstatě souhlasím s jeho argumentem. I třeba po staletích anarchistické svobody budou nové anarchistické společnosti potřebovat nějaký způsob ke kontrole individuálních psychopatických zabijáků nebo násilných organizovaných kontrarevolucionářů. Dahl ovšem zdá se předpokládá, že donucení znamená stát. Připouští, že předlitterární lidé jako Inuité (Eskymáci) žili spokojeně po staletí nebo tisíciletí bez států, ale neuvědomuje si, jak se vypořádali se sociální potřebou donucení. Měli donucení, ať už veřejným míněním nebo organizovaným násilím – přinejmenším byl každý muž ozbrojen a organizován kmenovou radou. Neměli ovšem stát.

Kropotkin definoval stát takto: „Idea státu... obsahuje existenci moci umístěné nad společností... koncentraci mnoha funkcí života společnosti v rukou hrstky.... Celý mechanismus legislativy a policejní kontroly byl rozvinut, aby podřídil některé třídy nadvládě jiných.“ (1993; str. 160) Srovnatelné myšlenky byly

Ačkoli tu je autoritářská stránka anarchistické tradice, bylo by směšné popírat, že tu je také její libertinsko-demokratická stránka, jak v teorii, tak v praxi. Ať už užívali slovo „demokracie“ nebo ne, socialističtí anarchisté dlouho obhajovali nahrazení byrokratických institucí samosprávnými sdruženími, tedy demokracií (a, jak jsem už diskutoval, silná obrana individuálních a menšinových práv není nezbytně v rozporu s demokracií nebo vládou většiny). Anarchisté organizovali masové demokratické odbory, lidové armády, samosprávné rolnické kolektivy a dělnická družstva. Marxismus měl také demokratické a autoritářské stránky, ale převládající tendencí jeho hlavních křídel, sociální demokracie a stalinismu, byl autoritářský etatismus (v čemž by Draper souhlasil). Mezi marxismem a anarchismem to je anarchismus, kdo má demokratičtější a svobodomilovnější teorii a tradici.

Anarchisté mají také odlišný vztah ke svým teoretikům. Na rozdíl od marxismu a leninismu anarchismus není pojmenován podle svých historických představitelů. Nemá žádné posvátné spisy srovnatelné s *Kapitálem* nebo *Státem a revolucí*. Nemá žádný problém s odmítnutím chyb svých zakladatelů.

Ovšem, je tu ještě Draperova hlavní výtka. Anarchismus, pokud není přirozeně nepřátelský k demokracii, k ní měl rozporuplný vztah. Individualistické tendence jsou v tomto ohledu nejhorší, jak bylo rozpoznáno socialistickými anarchisty. Co je pro anarchisty potřebné, je rozpoznat anarchismus jako extrémní, revoluční demokracii. Slabosti anarchismu jsou skutečné, ale mohou být opraveny zevnitř anarchistické tradice.

Programem anarchismu je nahradit byrokraticko-vojenskou státní mašinerií federací lidových shromáždění a sdružení, tak decentralizovanou, jak bude prakticky možné. To je demokracie bez státu. Jakýkoli jiný program, takový jako zůstat v limitech existujícího státu, ale dělat jej „demokratičtější“ („demokratický socialismus“ nebo „radikálně liberální demokracie“) nachází zalíbení v demokracii jako v ideologickém plášťíku vlády menšiny – patriarchálního a rasistického kapitalismu a jeho byrokratického státu.

Z originálu, který vyšel v časopisu Utopian

Anarchismus jako extrémní demokracie

S tím, jak se marxismus a vůbec státní socialismus v narůstající míře diskreditoval, zde byla mezi levičáky tendence k obratu k jiné tradici, k tradici demokratické revoluce. Demokracie může být chápána jako základ pro opozici vůči autoritářstvím kapitalistické společnosti (Morrison, 1995; Mouffe, 1992; Trend, 1996; Wood, 1995). Jak soudí jedna vlivná práce, „úkolom levice proto nemůže být zřeknutí se demokratické ideologie, ale naopak její prohloubení a rozšíření ve směru radikální a pluralitní demokracie... Socialismus je jednou ze složek projektu radikální demokracie, ne naopak.“ (Laclau and Mouffe, 1985, str. 176, 178)

“Demokracie” má dnes dva protikladné významy: ospravedlnění existujícího státu versus tradici revolučního lidového osvobození. Je ideologickou oporou existujících „demokratických“ států západu a jinde – právě proto, že demokratické ideály jsou tak přitažlivé. Periodické volby a (relativní) svoboda vyjadřování a sdružování jsou užívány k ospravedlnění společnosti, kde hrstka skutečně vládne nad většinou. Kapitalistická demokracie je užívána soupeřícími frakcemi vládců k tomu, aby řešili své spory bez (velkého) krveprolití. Slouží ke kooptování vzbouřeneckých lidových sil.

Ale demokracie je také voláním utlačovaných proti vládnoucím elitám – myšlenkou, že běžní lidé by se měli podílet na institucích, které utvářejí jejich společnost, a kontrolovat je. Tato myšlenka demokracie jde zpět ke kmenovým radám, klasickým Athénám, k velkým buržoazním revolucím Anglie, USA a Francie, k americkým abolicionistům, a, dnes, k ideálům milovaným miliony. Je právy, vyrvanými vládcům zápasem a krví lidu. Je kritériem pro posuzování státu – a pro jeho odsouzení. Jako taková už nemůže ztratit svůj revoluční potenciál.

Tento teoretický vývoj je zajímavý pro ty z nás, kteří nechápu socialistický anarchismus jako nic jiného než nejextrémnější, nejsoudržnější a nejhlouběji pronikající demokracii. Autoři jako Paul Goodman (1965) a Noam Chomsky (1994) prohlašovali své verze anarchismu za rozšíření demokratické tradice od Jeffersona po Johna Deweye. Benjamin Tucker, americký anarchista devatenáctého století napsal: „*Anarchisté jsou prostě*

Press.

Trend, David (Ed.) (1996). *Radical Democracy: Identity, Citizenship, and the State*. New York: Routledge.

Tucker, Benjamin R. (1888). *State Socialism and Anarchism: How Far They Agree and Wherein They Differ*. Alpine, MI: Charles W. Bergman.

Voline (1974). *The Unknown Revolution: 1917-1921*. Montreal: Black Rose Books.

Wood, Ellen Meiksins (1995). *Democracy Against Capitalism: Renewing Historical Materialism*. Cambridge: Cambridge University Press.

Woodcock, George (1962). *Anarchism: A History of Libertarian Ideas and Movements*. New York: World Publishing.